ऑक्टोबर २००१ Rs. 10/

चांदोबा



भारतवीर प्रश्नावलीत भाग घ्या आणि आकर्षक बक्षिसे मिळवा

भारताचे वीर - १

मित्रांनो ! या प्रश्नावलींतले सारे वीर इतिहासांत चमकले आहेत आणि ते तुम्हाला माहीत असतीलच.

"तीन अचूक उत्तरें देणाऱ्या विजेत्यांस सायकली बक्षीस मिळतील."

1. १५२६ मधें मी वादळी वेगाने हिंदुस्तान जिंकला. माझ्या वारसांनी माझे नांव उज्ज्वल केले माझ्या आईच्या कुटुंबावरून आमच्या घराण्याचे नांव पडले आहे. तेव्हां मी कोण आहे? ....

2. सुंदर संयुक्ताला उचलून मी माझ्या घोड्यावर बसवले आणि प्रणयरंगी सूर्यास्ताकडे कूच केले. तुम्ही मला ओळखलत कां? ....

3. १९व्या शतकांत मी मयूर सिंहासन बनवले, माझ्या पत्नीवर माझे फार प्रेम होते, म्हणून तिच्या मृत्यूनंतर तिचे स्मारक बांधण्यासाठी पुढचे सांगायला नको. माझे नांव काय? ....



4. जरी ग्रीक राजपुत्राशी युद्ध हरलो तरी त्याच्यासमोर ताठ मानेने मी सांगितले "एका राजाला साजेशी वागणूक मला दे" मी कोण आहे ते तुम्हाला कळलं असेलच. ....

5. एका भीषण युद्धांत मी विजयी झालो. पण माझे जीवन त्यामुळें पालटले. मी हिंसेचा संपूर्ण त्याग केला. माझे नांव ओळखा. ....

प्रत्येक प्रश्नाचे उत्तर दिलेल्या ओळीवर लिहा या पांच वीरांपैकी तुम्हाला कोणता वीर आवडतो व कां? 'इतिहासांतला माझा आवडता वीर' याबद्दल दहा शब्द लिहा.

....

....

....

स्पर्धकाचे नांव : ....

वय : .... वर्ग : ....

पत्ता : ....

पिन : .... फोन : ....

स्पर्धकाची सही : ....

पालकांची सही : ....

हे पान नीट कापून ५ नोव्हेंबर पूर्वी पुढील पत्त्यावर पाठवा.

Heroes of India Quiz - 1
CHANDAMAMA INDIA LIMITED
No.82, DEFENCE OFFICERS COLONY
EKKATTUTHANGAL, CHENNAI - 600 097.

सूचना :

१. ही स्पर्धा ८ ते १४ वयोगटांतल्या मुलांसाठी आहे.
२. *सर्व भाषांतून फक्त तीन विजेते निवडले जातील. विजेत्यांना योग्य उंचीच्या सायकली बक्षिस दिल्या जातील. एकापेक्षा जास्त अचूक उत्तरें आल्यास विजेत्यांची निवड "माझा आवडता वीर" या वर्णनावरुन केली जाईल.
३. परीक्षकांचा निर्णय अंतिम राहील.
४. त्याबद्दल वेगळा पत्रव्यवहार केला जाणार नाही.
५. विजेत्यांना पोस्टाने निर्णय कळवला जाईल.



आंधळे अज्ञान

रामपूर गांवात रणधीर नांवाचा एक शेतकरी राहात होता. जी थोडीफार जमीन होती ती तो स्वतःच कसत होता आणि सुखासमाधानाने राहात होता.

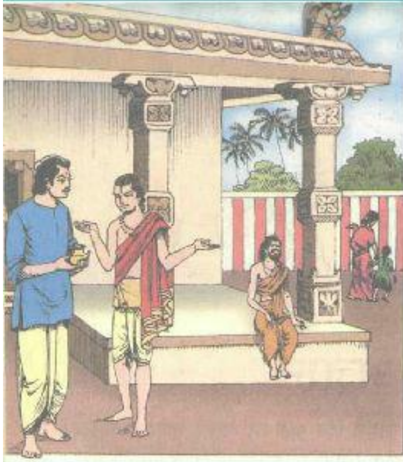
एका दिवशी रणधीरचा सासरा गोविंद हा राजगडहून एक दुभती म्हैस घेऊन आला. रणधीरला गोविंद म्हणाला, "तू अगदी चांगल्या प्रकारें शेती करतो आहेस. तुझ्याजवळ दुभती जनावरें असली की तुला त्याचा चांगला उपयोग होईल. असं म्हणतात की शेतीचं पीक हे दूधदुभत्याचं भावंड असतं. सध्यां माझ्याकडे बरीच गुरें आहेत म्हणून तुझ्यासाठी मी एक चांगल्या जातीची म्हैस आणली आहे. चांगल्या अन्नधान्याबरोबर दह्यादुधाचीही चंगळ होईल."

सासऱ्याचे बोलणें ऐकून रणधीरने हंसून म्हटले, "दुभत्या म्हशीला पोसणें कांही सोपी गोष्ट नव्हे. दुधादह्याची चंगळ जरूर होईल पण म्हशीलादेखील भरपूर खाऊंपिऊं घालायला हवे की! ते दिलं नाही तर त्रासच व्हायचा. माझ्या शेतांत जेवढं धान्य पिकतं, त्यांत माझी गुजराण नीट होते आहे. माझ्या बैलांना पुरेल इतकं गवत शेतातून मिळतं. आता या म्हशीमुळें मला किती कटकट होईल. दुधादह्याचा आनंद मिळाला तरी हिचे चारापाणी व तिची देखभाल करायची ताकद माझ्यांत मुळीच नाही."

ह्यावर त्याची पत्नी मंगला हिने त्याला समजावत म्हटले, "हल्लीं तुम्ही फारच चिडकूट होत चालला आहात हं! बैलांच्याबरोबर ह्या म्हशीलाही चरायला नेता येईल. दूध आणि धान्य या दोन्हींमधें लक्ष्मीचा निवास असतो. महालक्ष्मीप्रमाणें ही म्हैस आपल्या घरांत आलीय. आता तिला नाकारूं नका! लहान वासरूं किंवा दुभते जनावर घरांत येणं हा एक शुभशकुन असतो असं म्हणतात बरं कां!"

पत्नी व सासऱ्याने जोर दिल्यामुळें रणधीरला त्यांचे म्हणणें ऐकावे लागले. आपल्या

- हेमलता पोडुवाल -



बैलांच्याबरोबर ती म्हैस व तिचे वासरुं त्याने आपल्या झोंपडीत बांधले.

गोबिंद खूष होऊन राजगडला परत गेला. ज्ञांवयाने आपले म्हणणे ऐकले म्हणून त्याला समाधान झाले होते. दुसऱ्या दिवशी सकाळीं रणधीरने म्हशीचे दूध काढून आणले. तेव्हां मंगला त्याला म्हणाली, "बाबांनी म्हैस आणून दिली ही आपल्याला मदत झाली आहे. आता यापुढे आपल्याला कधी दहीदूध कमी पडणार नाही. या दुभत्या म्हशीने आपल्या झोंपडींत प्रथमच प्रवेश केलाय. म्हणून आजच्या या दुधाचा नैवेद्य आपण वेणुगोपालस्वामी भगवानाच्या मंदिरात दाखवूं या. त्याच्या कृपेने म्हशींच्यासाठी एक वेगळी झोंपडी बांधायची वेळ आली तर बरंच की!" असं म्हणून तिने दुधाची कासंडी डोळ्यांना लावली आणि रणधीरकडे दिली.

रणधीर ती कासंडी घेऊन मंदिरात गेला. त्यावेळेस पुजारी एका साधूशी बोलण्यांत गुंग झाला होता. रणधीरने पुजाऱ्याला आपण येण्याचे कारण सांगितले.

पुजारी आश्चर्यचकित होऊन रणधीरकडे पाहात राहिला. तो पुढें म्हणाला, "अरे, रणधीर, वेणुगोपालस्वामीला गाईचे दूध आणि त्याचे पदार्थ यांचाच नैवेद्य दाखवला जातो, अशी इथली रीत आहे. बरं झालं, हे म्हशीचं दूध आहे हे तू अगोदरच सांगितलंस. नाहीतर माझ्या हातून पाप घडलं असतं. पण मी तुला निराश करणार नाही. तू स्वतःच या दुधाचा देवाला नैवेद्य दाखव. पण मग एक कर. हे साधूमहाराज कुंभ मेळ्याला जाणार आहेत. आज रात्रीं हे मंदिराच्या ओवरींत झोंपतील. ते दूध तू यांनाच दे. त्याचे पुण्य तुझ्या पदरांत निश्चित पडेल."

रणधीरने देवळाच्या बाहेर उभे राहून वेणु-गोपालस्वामीला अत्यंत श्रद्धापूर्वक नमस्कार केला आणि दुधाची कासंडी त्याने साधूसमोर ठेवली. त्यांचे सारे बोलणें साधूने नीट ऐकले होते. त्याने दूध पिऊन टाकले आणि तो म्हणाला, "रणधीर, हे दूध बिनसारखरेचे असले तरी फारच गोड आहे रे! तुझे अवश्य कल्याण होईल." असे म्हणून त्याने डोळे बंद केले आणि थोडा वेळ ध्यान लावले.

त्यानंतर त्याने आपल्या बंद मुठी उघडल्या. त्यांत दोन रुद्राक्ष होते. रणधीरच्या हातांत ते रुद्राक्ष ठेवून साधू म्हणाला, "तुझ्या देवघरांत हे रुद्राक्ष नीट जपून ठेव. तुझ्या वंशाचा उद्धार करणारे दोन पुत्र तुला होतील." साधूने त्याला असा आशिर्वाद दिला.

रणधीर घरी परत गेला. मंदिराजवळ काय घडले ते त्याने मंगलाला सविस्तर सांगितले. दोघांनी ते रुद्राक्ष देवघरांत सुरक्षित ठेवले. त्या दिवसानंतर रणधीरचं भाग्य उजळलं. थोड्याच दिवसांत त्याने दोन एकर सुपीक जमिनीची खरेदी केली. एक गाय व आणखी तीन दुभत्या म्हशी विकत घेतल्या. कांही काळानंतर त्याला दोन मुलगे झाले.

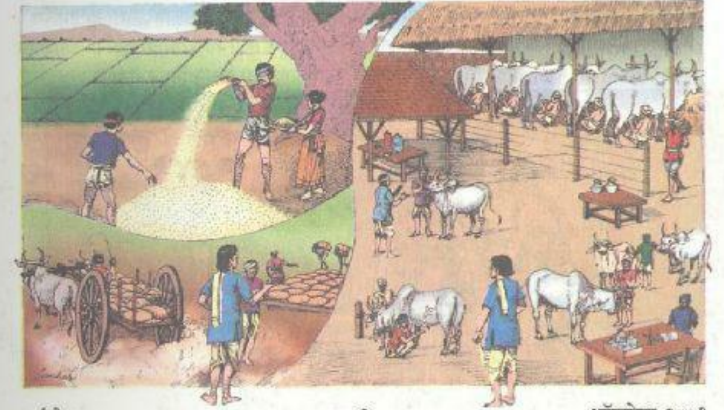
त्याच्या दोन्ही मुलांची आवड निरनिराळी होती. थोरल्याला शेती करायला आवडत होते. तो शेतांत राहून रात्रंदिवस काम करीत असे. त्याचबरोबर निरनिराळे बीबियाणें आणून त्यांचे प्रयोग तो करीत होता व आपल्या शेतांतले उत्पन्न वाढवण्याच्या सतत प्रयत्नांत राहात होता.

दुसऱ्या मुलाला गुराढोरांची आवड होती. गाईबैलांना जरी एखादी लहानशी जखम झालेली दिसली तरी तो दुःखी होत असे. त्याने गुरांच्या वैद्यांना अनेकवेळा भेटून, गुराच्या रोगांबाबतीत बरीच माहिती मिळवली होती. त्याचा उपयोग करून त्याला गुरांच्या आजाराचे निदानही करता येऊं लागले.

मंगला व रणधीरचा गाढ विश्वास होता की हे सारं वैभव त्या साधूने दिलेल्या रुद्राक्षाच्या परिणामामुळें निर्माण झाले होते. अशीच कांही वर्षें आनंदात गेली.

आता रणधीरचा थोरला मुलगा विवाहास योग्य वयाचा झाला होता. चांगल्या सधन घराण्यांकडून विवाहासाठी प्रस्ताव येऊं लागले. आपल्या या सुस्थितीबद्दल कृतज्ञता व्यक्त करावी म्हणून ते दोन्ही मुलांना घेऊन वेणुगोपालस्वामीच्या मंदिरात गेले.

पूजा संपल्यानंतर ते बाहेर आले तेव्हां त्यांना मंदिराच्यासमोरच एक वृद्ध साधू उभा असलेला दिसला त्याच्या डोक्यावरचे सारे केस पांढरे झाले



होते व दाढीही पांढरीशुभ्र होती. तो कंबरेत वाकलेला होता. हा तोच साधू तर नसेल ना, असा विचार रणधीरच्या मनांत आला. तितक्यांत तो साधू हंसून म्हणाला, "अरे रणधीर, काल रात्रीं मी मंदिराच्या ओंवरीवर पडलो होतो, तेव्हां गांवातल्या लोकांकडून तुझ्याबद्दल खूप चांगल्या गोष्टी ऐकल्या. मला त्यामुळें खूपच समाधान वाटले बघ."

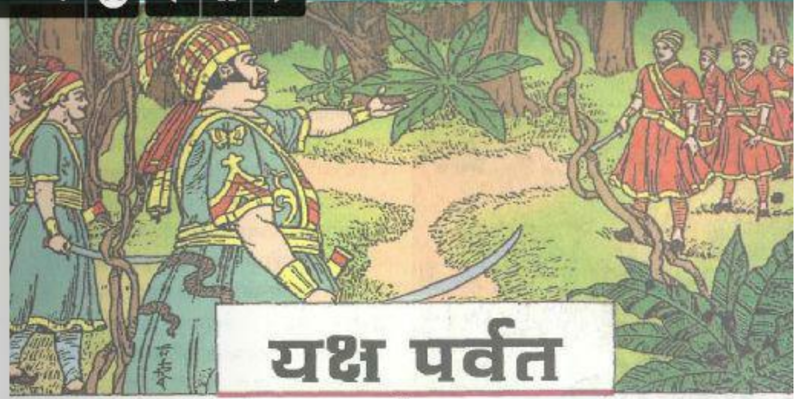
आता मात्र रणधीरने त्या साधूला ओळखले. लगेच त्याला म्हणाला, "स्वामीजी, क्षमा करा. आपण दिलेले दोन रुद्राक्ष आणि आपले आशिर्वादि, यामुले आज मी सधन झालो आहे. माझ्या दोन्ही मुलांसह आम्ही सुखाने राहातो आहोत." असें म्हणून त्याने आपल्याजवळची दुधाची कासंडी साधूला दिली. तो पुढें म्हणाला, "हे मात्र गायीचं दूध आहे हं. भगवान वेणुगोपाळाला याचा नैवेद्य दाखवला आहे."

त्या भांड्याला हात न लावताच साधूमहाराज म्हणाला, "त्या दिवशीं जे कांही घडलं ते मला चांगलं आठवतंय. पुजाऱ्याला वाटत होतं की वेणुगोपालस्वामी फक्त गाईंचाच रक्षणकर्ता आहे. त्याचे अज्ञान पाहून मी चकितच झालो. म्हणून जेव्हां तू आणलेलं म्हशीचं दूध त्याने स्वीकारण्यास नकार दिला, तेव्हां मी ते घेतलं आणि पिऊन टाकलं. तुझी श्रद्धा आणि भक्ती त्या पुजाऱ्याला समजली नव्हती. तुझ्यासारख्या सद्भक्ताचे कल्याण व्हावे म्हणून मी तुला दोन रुद्राक्षें दिली. आणि आशिर्वादही दिला. भगवान वेणुगोपालने माझी सदिच्छा खरी करुन दाखवली."

नेमका त्याच वेळेला कांठी टेंकतटेंकत तो जुना पुजारीदेखील तिथें आला. पुजाऱ्याने साधूला नमस्कार करुन म्हटले, "स्वामीजी, भगवान सर्वव्यापी आहे हे माहिती असूनदेखील मी अज्ञानाच्या भोंवऱ्यांतच फिरत होतो. मला वाटे की मी सर्वज्ञ आहे, भगवान वेणुगोपालाचा मीच एकमात्र प्रतिनिधी आहे! पण जे भक्त श्रद्धायुक्त अंतःकरणाने भगवानाला जो प्रसाद अर्पण करतात, त्याचा भगवान सहर्ष स्वीकार करतात व त्या भक्ताला दामदुपटीने तो प्रसाद इतर रुपाने परत करतात. हे सत्य मला आता समजलंय आणि माझे आंधळे अज्ञान आता दूर झालंय."

साधूने पुजाऱ्याबरोबरच सर्वांना आशिर्वादि दिले आणि तो तिथून निघून गेला.





यक्ष पर्वत

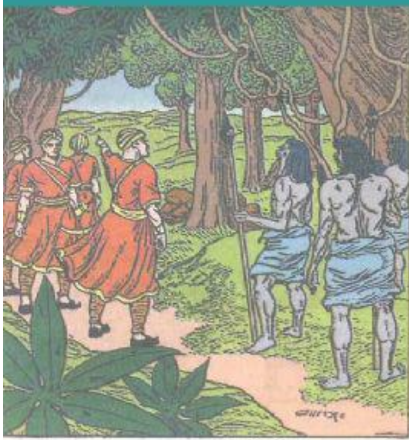
9

(गुरु भल्लूकला आपल्याबरोबर घेऊन खड्गवर्मा व जीवदत्त अरण्यांतल्या सरोवराजवळ आले. तिथें त्यांना स्वर्णाचारी दिसला. समरबाहूच्या अनुपस्थितीत त्याचे अनुयायी व वीरपूरचे राजसैनिक यांच्यामधे लढाई सुरुं झाली. राजसैनिकांनी आपल्या तलवारी म्यानांतून उपसल्या आणि समरबाहूच्या अनुयायांवर ते तुटून पडले.) - यानंतर पुढे

वीरपूर राजाच्या प्राणिसंग्रहालयाच्या अधिकाऱ्या-जवळ आता केवळ सात सैनिक उरले होते. त्यांपैकीं एक जखमी झाला आणि लंगडत लंगडत इतर सैनिकांच्या पाठोपाठ येऊं लागला. समरबाहूचे चारच अनुयायी शिल्लक होते, परंतु तरीही त्यांनी राजसैनिकांबरोबर लढायचा निश्चय केला होता.

समरबाहूच्या अनुयायांजवळ पोंचण्यापूर्वी प्राणिसंग्रहालयाच्या अधिकाऱ्यांनी आपल्या सैनिकांना थांबवून त्यांना सांगितले, "हे लोक व्यापारी असावेत. त्यांना पाहून असं वाटतंय कीं त्यांना लढता येत नसावं. पगड्या अशा कां बांधतात कधी? यांना तलवारदेखील चालवता येत नसेल."

त्याचे हे बोलणे समरबाहूच्या अनुयायांनी ऐकले. त्यांना राग आला. आपल्या मिशांवर हात फिरवीत, शड्डू ठोकत ते ओरडले, "आमच्याशी सामना करुन तर पाहा. मग कळेल आम्हाला काय येतंय आणि काय नाही ते! समरबाहू की जय" असं ओरडत ते जोराने पुढें आले आणि राज-सैनिकांवर तुटून पडले. वीरसिंहच्या सैनिकांपैकी तिघेजण समरबाहूच्या अनुयायांसमोर टिकू शकले नाहीत आणि जमिनीवर पडले. आता लंगडा सैनिक व अधिकारी झाडीमधे लपत पळून जाऊं लागले. अधिकाऱ्याला पळून जाताना पाहून इतर दोघा सैनिकांनी आपला पराभव मान्य केला आणि



समरबाहूच्या अनुयायांसमोर ते नतमस्तक झाले.

लढाई चालूं असताना दोन्ही बाजूंचे लोक आरडाओरड करीत होते. जंगली जमातीचे कांही लोक हे आवाज ऐकून पळतच तिथें आले. कुणाकुणाच्यात लढाई चाललीय आणि कोण हार तोय, कोण जिंकतोय, हे कांही त्यांना समजत नव्हतं.

त्यांचे भांबावलेले चेहरे पाहून समरबाहूच्या अनुयायांनी त्या जंगलवासींना सांगितलं, "तुम्ही याच जंगलात राहाता ना? मग आता याच्यापुढे वीरपूर राजाला कर देण्याची कांहीही जरुर नाही. आमचा राजा समरबाहू आता यापुढें तुमचा नवीन राजा आहे."

जंगली जमातीपैकीं एक वृद्ध माणूस पुढें आला आणि म्हणाला, "साहेब, आपण जसं सांगितलंत, तसंच आम्ही करुं. आपण राग मानू नका. पण मला आपण सांगावं कीं आपल्या राजाची राजधानी कुठे आहे?" त्याने घाबरतच हा प्रश्न विचारला होता.

समरबाहूच्या अनुयायांपैकी एकजण या प्रश्नाचें उत्तर देणार होता तेवढ्यांत दोन जंगलवासी दोन घोडे घेऊन तिथें आले. त्या वृद्धाने त्यांना विचारले, "या घोड्यांना तुम्ही कुठे पकडलेत?"

"वीरपुर राजाच्या सैनिकांपैकी दोन सैनिक घोड्यावर स्वार होऊन पळून जात होते. तेव्हां हे दोन घोडे झाडाला बांधलेले होते. त्यांनी त्यांच्या दोऱ्या तोडल्या व ते तिथून पळायला लागले. पळणाऱ्या या घोड्यांना आम्ही पकडले आणि त्यांना इथें घेऊन आलो" त्या दोघा जंगलवासींनी उत्तर दिले.

"तुमच्या दोघांच्या या कामगिरीबद्दल आम्ही खूष आहोत. आम्ही तुमच्या नांवाची शिफारस करुं आणि राजाकडून चांगले बक्षिस देववूं. या दोन्ही घोड्यांना घेऊन तुम्ही आमच्याबरोबर डोंगरातल्या किल्ल्यावर चला." समरबाहूच्या एका अनुयायाने सांगितले.

समरबाहूचे अनुयायी वीरसिंहाच्या कैद केलेल्या सैनिकांना घेऊन निघाले. दोन्ही घोड्यांना घेऊन ते दोघे जंगलवासीही त्यांच्या मागून येऊं लागले. आणि यांनाच प्राणीसंग्रहालयाच्या अधिकाऱ्यांनी पकडून ठेवलेलं होतं.

त्यांना पाहून समरबाहूच्या साथीदारांना उत्साहाचे भरते आले. ते म्हणूं लागले, "ही रानटी जनावरें समरबाहू महाराजांच्या प्राणीसंग्रहालयांत आता यापुढें राहातील. यांनाही आपण किल्ल्यावर घेऊन जा."

तितक्यांत आणखी कांही जंगलवासीदेखील

तिथें येऊन पोंचले. त्यांना पाहून समरबाहूच्या एका साथीदाराने त्यांना विचारलं." सर्व कांही ठीकठाक आहे. पण आजपर्यंत आम्ही कधी असल्या रानटी जनावरांना सांभाळलं नव्हतं. ही श्वापदे आता किल्ल्यापर्यंत कशी नेता येतील?"

तेव्हां तो वृद्ध जंगलवासी पुन्हां पुढें आला आणि सांगू लागला, "साहेब, या पिंजऱ्यांना लहानलहान चाकें बसवलेली आहेत. हे पिंजरे आपण घोडे किंवा उंटांकडून ओढत ओढत किल्ल्यापर्यंत घेऊन जाऊं शकाल."

समरबाहूच्या साथीदारांना त्याने सुचवलेला हा उपाय ठीक वाटला. जंगलवासियांनी लगेच दोरखंडाने दोन उंटांना ते पिंजरे बांधून टाकले. आणखी एका उंटाच्या पाठीवर जंगलातल्या पक्षांची जाळी नीट भक्कम बांधली. त्यानंतर सर्वजण त्या पहाडी किल्ल्याचे बांधकाम चाललेले होते त्या दिशेने जाऊं लागले.

किल्ला बांधण्याच्या कामांत स्वर्णाचारी गुंतला होता. त्या डोंगराच्या पायथ्याशीं जेव्हां ते घोडे, उंट व त्यांच्याबरोबर त्या जंगलवासी माणसांना पाहून तो आश्चर्यचकित झाला. कामावर असलेले मजूरदेखील चकित होऊन हे दृश्य पाहायला लागले.

एका घोड्यावर स्वार असलेला घोडेस्वार समरबाहूच्या एका साथीदाराला सांगायला लागला, "पाहिलंत, महामंत्री स्वर्णाचारी आपल्याला पाहून किती चकित झाले आहेत ते! मी पुढें जाऊन त्यांना ही सारी हकीकत सांगतो." असं म्हणून तो पायउतार झाला आणि दगडाधोंड्यातून मार्ग काढीत, हळूंहळूं पुढें जात, तो स्वर्णाचारीच्याजवळ पोंचला.

तो जसा तिथें पोंचला तशी स्वर्णाचारीने त्याला विचारलं, "तुम्ही शिकारीला गेला होता ना? हे घोडे कुठून मिळाले? हे पिंजरे कुठून आणलेत?





जंगलातली माणसें तुमच्यावरोबर कशी काय आली आहेत?" त्याच्या स्वरांत खूप उत्सुकता होती.

समरबाहूच्या अनुयायांनी स्वर्णाचारीला नमस्कार करुन म्हटलं, "वास्तुविद महामंत्रीजी, आम्ही जंगलात वीरपूरच्या राजाच्या सैनिकांची तिरपीट उडवली. त्यांना चांगलेच हरवले. दोघांना कैद करुन आपल्याबरोबर घेऊन आलो आहोत. सात सैनिकांना आम्ही मारुन टाकलं. दोन सैनिक प्राण वाचवून वीरपूरच्या दिशेने पळाले."

दोघेजण वीरपूरच्या बाजूला पळाले ही बातमी ऐकून स्वर्णाचारी भीतीने कांपू लागला. समर-बाहूच्या अनुयायांनी सांगितलेल्या बातमीने त्याला समाधान झाले नाही. नाराज होऊन, डोळे वटारुन तो त्यांच्यावर ओरडूं लागला, "तूं म्हणालास कीं वीरपूरचे दोन सैनिक नगराच्या दिशेने पळाले. ही घटना आपल्याला संकटात टाकेल. तू तर इतका खूष दिसतो आहेस कीं जणू कांही यज्ञाचा घोडाच पकडून आणला आहेस! त्या राजसैनिकांशी लढायची काय जरुर होती?" .....

"आमचे कांही सैनिक घायाळ झाले. शत्रुसेनेशी सामना करताना आमच्या तलवारींची धार गेली. आमचे सैनिक लढतालढता मरण पावले. शत्रूपासून कसाबसा बचाव करुन ही बातमी आपल्याला कसंही करुन सांगावी म्हणून आम्ही इथपर्यंत आलो. मी आणि हा सैनिक फक्त वाचले."

राजा वीरसिंहाने लगेच सांगितले, "महामंत्री, आपल्या राज्याच्या सीमेवर बलवान शत्रूने आगमन केलंय. सेनाध्यक्षांना ही बातमी लगेच कळवा."

प्राणीसंग्रहालयाच्या अधिकाऱ्यांच्या कहाणीवर मंत्र्यांच्या विश्वास बसेना. त्यांनी त्यांना जवळ बोलावले आणि त्यांना स्वतः भोवती गोल गिरकी घेत फिरण्यास सांगितले. त्यांच्या शरीरावर कुठे जखम झालीय किंवा लागलंय कीं नाही ते त्यांनी लक्षपूर्वक पाहिलं. पण मंत्र्याला तसं कांही आढळलं नाही.

तेवढ्यांत सेनाध्यक्ष तिथे येऊन पोंचला. त्याच्या कमरेला तलवार लटकत होती. त्याने आल्याबरोबर राजा आणि मंत्री यांना नमस्कार केला. मंत्र्याने अधिकाऱ्यांनी सांगितलेली बातमी सविस्तरपणे पुन्हां सांगितली.

सेनाध्यक्ष नम्रतेने म्हणाला, "महामंत्री, माफी असावी. पण मी या उंटवाल्यांची माहिती मिळवण्यासाठी निरंजन नांवाच्या एका अधिकाऱ्याच्या नेतृत्वाखाली एका गुप्तचराला धाडले होते. पण तो तिथें कामासाठी गेला आणि तिथल्या एका सुंदर जंगलवासी तरुणीशी त्याने लग्न केले. त्यानंतर तो तिथेंच राहूं लागला. या

कारणामुळें खरी परिस्थिती समजायला विलंब लागला."

मंत्री म्हणाला, "शत्रूने मात्र या विलंबाचा पुरेपूर फायदा उठवला आहे असं दिसतं. सेनाध्यक्षजी, जेव्हां आपण गुप्तचरांची नियुक्ती करता किंवा त्यांची या कामासाठी निवड करता, तेव्हां त्यांचं लग्न झालं आहे कीं नाही, त्यांना मूलबाळ आहे कीं नाही, या साऱ्या गोष्टींची माहिती असायला हवी. ब्रह्मचाऱ्यांच्यावर गुप्तचराचं काम सोंपवलं कीं कायकाय गोंधळ होतात ते आता तुमच्या ध्यानांत आलं असेल.

तेव्हां राजाने मधें पडत म्हटलं, "सेनाध्यक्ष, आपण सेना घेऊन तावडतोब निघा, आणि शत्रू राजाच्या किल्ल्याला वेढा घाला, त्याचा सर्वनाश करा. शत्रूराजाला जिवंत पकडून आणून माझ्या-समोर हजर करा. ही माझी आज्ञा आहे."

शंभर घोडेस्वार आणि दोनशे सैनिकांना घेऊन सेनाध्यक्षाने त्या किल्ल्याच्या दिशेने कूच केले. किल्ल्यांचे बांधकाम चालूं होते.

ज्या दिवशी समरबाहूला अस्वलवाल्यांनी कैद केले होते. त्या दिवसापासून स्वर्णाचारीच सरदार बनून साथीदारांचे नेतृत्व करीत होता. जंगलात ते शिकारीला गेले होते. जेव्हां सैनिक वाघ व सिंहांचे पिंजरे घेऊन आले, आणि त्यांनी तिथल्या घटनांवर प्रकाश टाकला, तेव्हां तो स्तंभित झाला. त्याला वाटलं कीं आता कोणत्याही क्षणीं वीर सिंहाची सेना त्याच्यावर आक्रमण करुं शकेल. म्हणून त्यांच्या आक्रमणाला तोंड देण्याची तयारी त्याने सुरुं केली. समरबाहूच्या साथीदाराला वाटलं कीं ही त्यांची अक्षम्य चूक झाली. आपला बचाव



करण्याच्या उद्देशाने त्याने स्वर्णाचारीला खोटी माहिती, जरा जास्तच तिखटमीठ लावून सांगितली. त्याने सांगितलं कीं त्या सैनिकांनी आपला अपमान केला आणि समरबाहूला देखील शिव्या दिल्या. त्यामुळें हा अपमान आम्हाला असह्य झाला आणि नाईलाजाने त्यांच्याशी लढावे लागले.

स्वर्णाचारी विचारांत पडला. जेव्हां इतर साथीदार तिथे पोंचले तेव्हां त्याने त्यांना सांगितले, "आपण त्या राजाशी निष्कारण वैर ओढवून घेतलंय. आपल्या दृष्टीने ही चांगली घटना नाही. दोन्ही राजांकडून जे कांही झालं, ते प्रत्येकजण खुलवूनच सांगणार. किल्ल्याचे बांधकाम चालूं आहे. त्याच वेळेला मोठी सेना घेऊन राजा किल्ल्याला वेढा घालायचा प्रयत्न करील. अशा प्रसंगी समरबाहू महाराज इथें हजर नाहीत. किमान खड्गवर्मा व जीवदत्त जरी इथें हजर असते ना,



तरी आपण वीरसिंहाच्या सेनेशी सामना करुं शकलो असतो."

स्वर्णाचारीची अटकळ खरी ठरली. पळून गेलेले प्राणीसंग्रहालयाचे अधिकारी व लंगडा सैनिक, वीरपूरच्या राजमार्गावरुन जाताजाता जोरजोरांत ओरडत होते, "देश संकटात सांपडला आहे, फारच वाईट परिस्थिती आली आहे. राज्याला धोका आहे. शत्रू राजा जंगलात आकाशाला भिडेल असा उंच किल्ला बांधतो आहे. मोठी सेना घेऊन आपल्यावर हल्ला करण्यासाठीं चालून येणार आहे."

त्यावेळेस राजप्रासादाच्या गच्चीवर राजा वीरसिंह मंत्र्यांबरोबर बोलत होता. यांची आरडाओरड ऐकून राजाला नवल वाटले. तितक्यांत अधिकारी व ते सैनिक किल्ल्याच्या दारापर्यंत पोंचले. पहारेकऱ्याने त्यांना घोडयावरुन उतरुन आंत पायी जाण्यास सांगितले.

प्राणीसंग्रहालयाच्या अधिकाऱ्यांनी यावर संतापून म्हटले, "अरे, काय करतो आहेस? एका बाजूला देश संकटात सांपडला आहे, शत्रूचा राजा कोणत्याही क्षणीं आपल्यावर चढाई करुं शकेल, आणि तूं इथें नियम पाळीत बसला आहेस, आमचा मोलाचा वेळ तू फुकट घालवतो आहेस कां?"

संधी साधून लंगडा सैनिक त्वरेने आंत शिरणार होता, पण पहारेकऱ्याने त्याच्या पोटांत कट्यार घुसवली. सैनिक घोड्यावरुन खाली पडला आणि, "वीरसिंह महाराज की जय" अशा घोषणा देऊं लागला.

मंत्र्याने हाताने खूण करीत पहारेकऱ्याला सांगितलं, "त्या दोघांना लौकर किल्ल्यांत येऊं दे."

अधिकारी व सैनिक राजप्रासादांत वरती आले आणि राजा व मंत्री यांना त्यांना विनयपूर्वक अभिवादन केले. तेव्हां मंत्र्याने अधिकाऱ्यास विचारले, "देश संकटात सांपडला आहे? आपल्यावर कोण हल्ला करणार आहे?"

राजा व मंत्री यांना पुन्हां एकदा प्रणाम करुन अधिकाऱ्याने सांगितलं, "महाराज, आपल्याला ठाऊकच आहे कीं मी आपल्या प्राणीसंग्रहालयाचा अधिकारी आहे. आपल्या राज्याच्या प्राणी-संग्रहालयासाठीं नवीन प्राणी व पक्षी पकडण्यासाठीं आम्ही जंगलात गेलो होतो. माझ्याबरोबर कांही सैनिकदेखील होते. तिथे पर्वतावरच्या किल्ल्याचा जो राजा आहे, त्याचा समरबाहू नांवाचा एक सैनिक उंटावर स्वार होऊन आला आणि आमच्यावरच त्याने हल्ला केला. आम्ही त्यांच्याशी निकराने लढलो आणि त्यांच्या कांही सैनिकांना आम्ही मृत्यूच्या दाढेंत ढकलले. कोणत्याही परिस्थितींत बांधत असलेल्या किल्ल्याच्या सुरक्षेसाठी प्रयत्न चालू होता.

जर वीरपूरचा राजा या लढाईत विजयी झाला असता. आणि त्यांचा पराभव झाला असता, तर निसटून जाण्यासाठीं म्हणून त्यांनी दोन भुयारी मार्गांची व्यवस्थादेखील केलेली होती. त्यांनी जंगलवासीयांना थोडेफार धन दिले होते, शिवाय रसदही पुरवली होती. त्याने जंगलवासीयांना सांगितलं कीं त्यांनी अशा एका गुहेंत लपून राहावे, कीं ज्या बाजूने शत्रूची सेना किल्ल्यांत प्रवेश करुं शकेल. वाघ व सिंह ज्या पिंजऱ्यांत बंद आहेत, ते सर्व आता जंगलवासीयांच्या ताब्यांत आहेत. त्यांना आज्ञा दिल्या आहेत कीं जेव्हां शत्रूची सेना त्या मार्गावरुन जाईल, तेव्हां ती हिंस्र जनावरे पिंजऱ्यां-तून मोकळी सोडायची म्हणजे ती सेनेवर तुटून पडतील. या संधीचा मोका साधून जंगलवासींना पुन्हां जंगलात पळून जाण्याची अनुमती दिली होती.

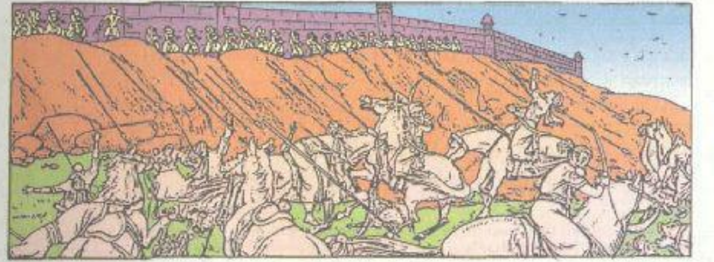
पण जर त्यांना परत जंगलात न जाता, समर-बाहूच्या सेनेस मदत करायची इच्छा असेल तर ती त्यांनी जरुर करावी. तसे केले तर त्यांना किंमती वस्तू भेट म्हणून दिल्या जातील.

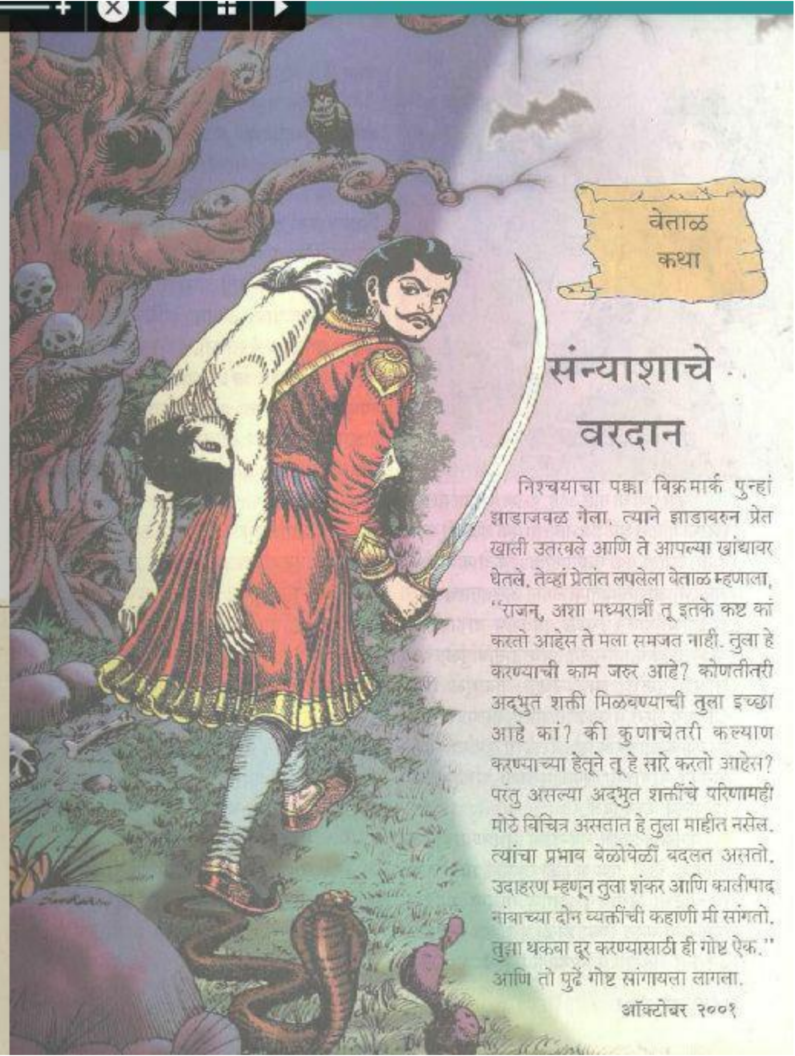
स्वर्णाचारीने किल्ल्याच्या रक्षणासाठी योग्य ती सर्व प्रकारची खबरदारी घेतलेली होती. त्याच्यासाठी त्याने एक फार चतुर योजना आंखली. एके दिवशी सूर्योदयाच्या वेळीं त्याला बातमी मिळाली, कीं वीरपुरची सेना किल्ल्याच्या दिशेने पुढें येत आहे. जंगलात लपून बसलेल्या समरबाहूच्या साथीदारांनी स्वर्णाचारीला हा गुप्त संदेश पाठवला होता. स्वर्णाचारीने आपल्या लोकांना भाले व इतर शस्त्रें दिली आणि त्यांना आदेश दिला कीं हे काम अगदी चुपचाप व्हायला हवं!

थोड्या वेळानंतर वीरपुरचा सेनाध्यक्ष सेनेसहित पर्वताच्या पायथ्याशीं येऊन पोंचला. त्याने म्यानांतून तलवार काढली. आणि वर उभे असलेल्या समरबाहूच्या सैनिकांना पुकारत तो म्हणाला, "अरे बदमाषांनो, मी वीरपूरच्या सेनाध्यक्ष आहे. तुम्ही सर्वजण आपापली शस्त्रें खाली टाका आणि पुढें या. नाहीतर सर्वजण नाहक प्राणाला मुकाल."

डोंगराच्या कड्यावर उभे असलेल्या समर-बाहूच्या साथीदारांनी कांही प्रत्युत्तर न करता शत्रुसेनेवर भाले, बरच्या फेंकायला सुरवात केली. एक भाला तर सेनाध्यक्षाच्या खांद्याला लागला.

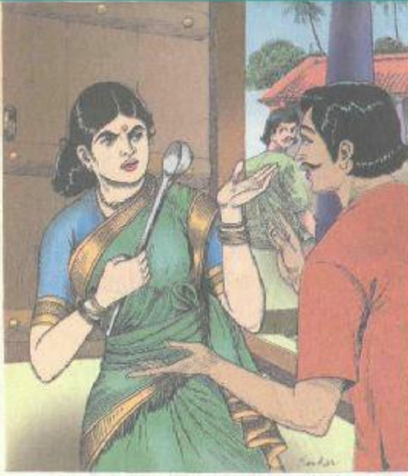
-क्रमशः





संन्याशाचे वरदान

निश्चयाचा पक्का विक्रमार्क पुन्हां झाडाजवळ गेला. त्याने झाडावरुन प्रेत खाली उतरवले आणि ते आपल्या खांद्यावर घेतले. तेव्हां प्रेतांत लपलेला वेताळ म्हणाला, "राजन्, अशा मध्यरात्रीं तू इतके कष्ट कां करतो आहेस ते मला समजत नाही. तुला हे करण्याची काम जरुर आहे? कोणतीतरी अद्भुत शक्ती मिळवण्याची तुला इच्छा आहे कां? की कुणाचेतरी कल्याण करण्याच्या हेतूने तू हे सारे करतो आहेस? परंतु असल्या अद्भुत शक्तींचे परिणामही मोठे विचित्र असतात हे तुला माहीत नसेल. त्यांचा प्रभाव वेळोवेळीं बदलत असतो. उदाहरण म्हणून तुला शंकर आणि कालीपाद नांवाच्या दोन व्यक्तींची कहाणी मी सांगतो. तुझा थकवा दूर करण्यासाठी ही गोष्ट ऐक." आणि तो पुढें गोष्ट सांगायला लागला.



''फार पूर्वीची गोष्ट आहे. वराळ देशांतल्या एका छोट्या गांवात धर्मपाल नांवाचा एक शेतकरी राहात होता. त्याला एक मुलगा होता. त्याचे नांव शंकर. शंकरची आई तो अगदी लहान असतानाच वारली होती. धर्मपालने त्याला अतिशय लाडाकोडांत वाढवला होता. असल्या आचरट लाडांमुळे त्याचे शिक्षण मुळींच झाले नव्हते. त्यामुळें शंकर अतिशय सुस्त व आळशी झाला. पित्याला वाटलं की त्याचे लग्न करावे म्हणजे तरी तो सुधारेल. म्हणून कनका नांवाच्या एका मुलीशी शंकरचे लग्न धर्मपालने करुन दिले.

कनकानेदेखील नवऱ्याला सुधारण्याची खूप पराकाष्ठा केली, पण कांहीही उपयोग झाला नाही. तो पोटभर जेवायचा आणि गांवभर भटकत, गप्पाटप्पा करुन संध्याकाळीं घरी परत येत असे. असल्या आळशी व निरुद्योगी मुलाशी आपले लग्न करुन दिले म्हणून ती सासऱ्यावर खूप चिडलेली होती. प्रत्येक बाबतींत ती सासऱ्याशी खरंखोटं करीत वाद घालीत बसे. उलट उत्तरें देई. सासऱ्याला हरतऱ्हेने त्रास देण्याचा प्रयत्न करीत होती. मनांतल्या मनांत तिने सासऱ्याचा सूड उगवण्याचा निश्चय केला होता.

कांही दिवसानंतर धर्मपाल मरण पावला. आता तर शंकरची परिस्थिती जास्तच कठीण झाली. कनका त्याच्यावर आपला अधिकार गाजवत त्याचा रागराग करुं लागली.

एक दिवस शहरांत राहाणारा शंकरचा एक मित्र त्याला भेटायला आला. शंकरने बायकोला सांगितले, ''आज माझा मित्र आलाय. तो माझ्याबरोबर जेवायला बसेल. तेव्हां तू त्याच्यासाठीही स्वयंपाक कर.'' हे ऐकून कनकाच्या अंगाचा तिळपापड झाला. ती जोरांत ओरडत म्हणूं लागली, ''तुम्हाला तर कवडी मिळवण्याइतकीही तुमची लायकी नाही. रोज तुम्हाला मी फुकट जेवायला घालतेच आहे. त्यांत आणखी तुमच्या मित्रासाठीही जेवण बनवूं कां? कुणीही आलागेला उपटसुंभ येऊन इथें त्याला जेवायला वाढायला ही कांही खाणावळ आहे कां?''

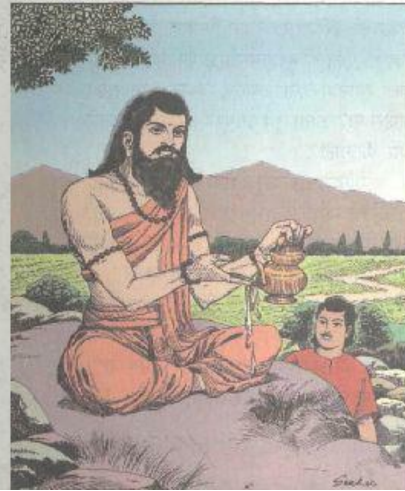
शहरांतून आलेला शंकरचा मित्र गोरामोरा झाला. कांहीही न बोलता तो तिथून निघून गेला. शंकरला हा अपमान अगदी असह्य झाला. बायकोच्या या वागण्याने तो फारच नाराज झाला व तसाच घर सोडून तो जंगलात निघून गेला.

शंकर जंगलातून जात होता. अंधार पडूं लागला. तितक्यांत त्याला एक आवाज ऐकूं आला. ''कोण आहेस तूं? अंधार पडायला लागलाय ते दिसत नाही कां तुला? जंगलात आणखी पुढें जाऊं नकोस.

धोक्याचे आहे.'' आवाजाच्या दिशेकडे शंकरने पाहिले.

जवळच्या एका उंच दगडावर एक संन्यासी आसनमांडी घालून बसला होता. लगबगीने शंकर त्याच्याजवळ गेला आणि त्याच्याकडे नीट निरखून पाहूं लागला. संन्याशाच्या चेहऱ्यावर एक अनोखे तेज स्पष्टपणें दिसत होते.

शंकर अगदी श्रद्धापूर्वक संन्याशाच्या पायाजवळ बसला आणि त्याने त्याला आपली रडकथा सांगितली. आपल्या भांडकुदळ बायकोबद्दलही त्याने सविस्तर सांगितले. तो पुढें म्हणाला, ''स्वामीजी, आता उरलेले आयुष्य या बायकोबरोबर घालवण्याइतकी सहनशक्ती माझ्यांत नाही. तिला सुधारण्याचा, एक चांगली पत्नी बनवण्याचा भार आता आपल्यावरच आहे. जर हे आपल्याकडून होणार नसेल तर मी इथेंच आपल्या



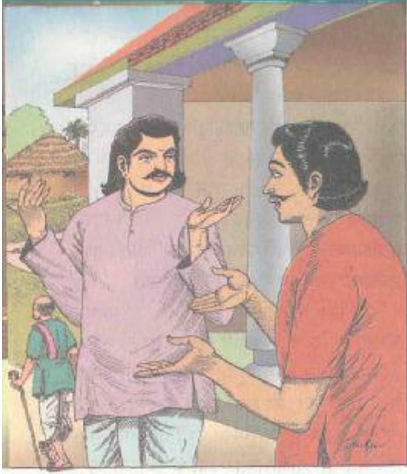
पायापाशी पडून राहीन आणि आपली सेवा करत इथेंच जन्म घालवीन.''

संन्याशाने प्रथम नाराजीने शंकरकडे पाहिले, आणि नंतर मात्र हंसतहंसत आपले डोळे बंद केले. शेजारी ठेवलेल्या कमंडलूमधले थोडे पाणी त्याने आपल्या हातावर घेतले, आणि, ''कनकाचा कजागपणा संपूर्णपणें बदलून जाऊं दे'' असं म्हणून हातांतले पाणी त्याने जमिनीवर शिंपडले.

शंकरला पुन्हां संन्याशाने सांगितले, ''या घोर अंधारातून जर तूं अरण्यांत पुढें गेलास तर तुझ्या जिवाला धोका आहे. तू परत फिरुन घरी जावेस हेच योग्य ठरेल. मी तुला खात्री देतो की आता तुझ्यासमोर कांहीही समस्या उभी राहाणार नाही. घरीं परत जा आणि आता तुझ्या पत्नीची वागणूक कशी आहे ते पाहा.''

शंकरने संन्याशाचे पाय धरले आणि तो घरी परत गेला. तोपर्यंत बरीच रात्र झालेली होती. शंकरला पाहून कनकाने त्याच्या पायावर लोळणच घेतली. रडतरडत ती म्हणाली, ''मला क्षमा करा. मी इतके दिवस तुम्हाला खूप त्रास दिला. जे बोलूं नये असंही मी तुम्हाला बोलत होते. माझ्या पापाला कांही प्रायश्चित्त नाही मिळणार.''

शंकरचा आनंद गगनांत मावेना. जो कांही बदल झाला तो संन्याशामुळें झाला होता. ''संन्याशाच्या वरदानामुळेंच तर तूं सुधारली आहेस.'' तो कनकाला म्हणाला. त्याची सविस्तर माहिती कळल्यावर ती आश्चर्यचकित होऊन म्हणाली, ''असें होय! मला वाटलं की फक्त देवदेवताच वरदान देतात. आता हे काम संन्याशीदेखील करायला लागले ना! खरंच, काळ किती बदलत चाललाय! कांही कां असे ना,



शेवटी वरदान ते वरदानच!" नंतर ती आपल्या हाताकडे पाहात म्हणूं लागलीं, "माझा रंग चांगला उजळ होऊं दे आणि माझा लठ्ठपणाही थोडा कमी होऊं दे, असा वर उद्यां संन्याशाकडे जाऊन मागून घ्या!"

आपल्या पत्नीची ही इच्छा पूर्ण करण्यासाठी, दुसऱ्याच दिवशी शंकर संन्याशाला भेटायला गेला. संन्याशाकडून त्याने तो वर मिळवला आणि शंकर घरी आलो. कनकाला बघून त्याला आश्चर्याचा धक्काच बसला. कारण आता ती खूपच चांगली दिसायला लागली होती, जास्ती तरुण वाटत होती.

दुसऱ्या दिवशी कनकाने शंकरला सांगितले, "मला कांही चांगला स्वयंपाक करता येत नाही. माझ्या हातचं जेवण कांही स्वादिष्ट होत नाही. माझ्या माहेरच्या सगळ्याच बायकांना चांगली रसोई रांधता येत नाही हे मात्र अगदी खरं! तुम्ही पुन्हां त्या संन्याशाजवळ जा आणि माझा स्वयंपाक उत्तम होईल असा वर मागून घ्या."

या असल्या विरकोळ मागणीसाठी संन्याशाकडे जायची शंकरची इच्छा नव्हती. पण काय करणार? लाचार होऊन त्याला पुन्हां जंगलात जावे लागले. संन्याशाने हा वरदेखील एका आठवड्यानंतर कनकाने शंकरला सांगितले, "आता मी चांगली दिसते. चांगला स्वयंपाकदेखील करुं शकते. पण उपयोग काय? आपली गरीबी आहे तशीच आहे. धनदौलतीशिवाय या गुणांचे कांही चीज आहे कां? तुम्ही आणखी एकदा त्या संन्याशाकडे जा आणि धनसंपत्तीसाठी याचना करा."

आता मात्र शंकर जरा जास्तच चिडला. पण तिच्या हट्टामुळें तो संन्याशाला भेटायला जंगलात गेला. तिथें जाऊन पाहिलं तर संन्याशी त्या जागेवर नव्हता. त्याने आजूबाजूला जाऊन खूप शोधलं, पण संन्याशाचा कांही पत्ता लागला नाही. निराश होऊन तो घरी परत जायला निघाला. गांवातल्या चौकांत एका भोजनालयाजवळ एक गृहस्थ उभा होता. त्याने शंकरला विचारले, "शंकर, आता सुखी आहेस ना? आता तुझे आयुष्य आरामांत चालले आहे की नाही?"

दाढीमिशा नसल्यामुळें शंकरने त्या संन्याशाला ओळखले नव्हते. जशी त्याला ओळख पटली, तशी तो म्हणाला, "स्वामीजी, हे काय? आपली दाढी, मिशा, भगवी वस्त्रें त्यांचे काय झाले?"

संन्याशाने हंसत उत्तर दिले, "माझं नांव कालीपाद आहे. कुणा विद्वानाने अगदी बरोबर म्हटलंय की अतिकुरुप स्त्रीशी संसार करता येतो. पण भांडकुदळ, कर्कश स्वभावाच्या स्त्रीबरोबर राहाणें सर्वस्वी अशक्य आहे. माझ्या पत्नीमधें हे दोन्ही दोष आहेत. मला ते सहन झाले नाही. मी घर सोडून संन्यास घेतला. परंतु या सहा वर्षांच्या तपस्येचे फळ म्हणजे माझ्या तोंडून एखादी गोष्ट निघाली की ती खरी ठरुं लागली. यामुळें तुझा बिघडलेला संसार सुधारला. हे पाहून माझ्या मनांत आलं की माझाही संसार मी सुधारुं शकेन. म्हणून मी ती भगवी वस्त्रें टाकली. आता मी माझ्या गांवी जायला निघालो आहे."

संन्याशाचे हे बोलणें ऐकून शंकर एकदम हताश झाला. तो म्हणाला, "स्वामीजी, सहा वर्षे आपण ध्यानमग्न होतात. आणखी एक दिवस तसंच पुढें चालूं द्या की! यामुळें तुमचं कांही बिघडणार नाही. मला खात्री होती की तुम्ही आम्हाला धनसंपदेच्या प्राप्तीचा वर द्याल आणि आम्हाला सुखांत ठेवाल. हाच वर तुमच्याजवळ मागण्यासाठी तर मी जंगलात आपल्याला भेटायला गेलो होतो. तिथूनच हा परत येतो आहे."



त्याचे बोलणें ऐकून कालीपाद जोराने हंसायला लागला. नंतर तो म्हणाला, "शंकर, आपल्या वाडवडिलांनी म्हटलं आहे की कष्टाचं फळ नेहमीच मधुर असतं. सुस्ती नांवाच्या राक्षसीला तूं दूर पळवून लाव. भरपूर मेहनत कर. जे काम तुला येतंय, ते कर. त्यांतच सुख आहे. आपण पुन्हां केव्हांतरी अवश्य भेटूं. पण मला आत्ता निघालं पाहिजे. कारण माझं गांव इथून बरंच दूर आहे." हे सांगून कालीपाद तिथून निघून गेला.

आपल्या गांवी पोंचायला त्याला खूप रात्र झाली. आपल्या घराजवळ तो आला त्यावेळीं घराच्या खिडक्या उघडया होत्या. आंतले आवाज बाहेर स्पष्टपणें ऐकूं येत होते. त्याची पत्नी बालामणी, दहा वर्षांची मुलगी आणि आठ वर्षांचा मुलगा आपापसांत बोलत होते.

"तुमचे आजोबा भरपूर संपत्ती मागे ठेवून गेले खरे, पण त्याचा काय फायदा? त्याची देखभाल करणारा कुणी इथें हजर नाही. तुमच्या दोघांच्यावर कुणाचा वचक नाही, म्हणून तुम्हाला नीट शिस्तही लागत नाही. आणखी आठदहा वर्षांनंतर तुमची लग्नें करायची वेळ येईल. या सगळ्या जबाबदाऱ्या मी कशा बरं सांभाळूं शकेन? एवढा भार मला सोसवेल तरी कां? तुमचे वडील तर फारच कठोर निघाले. आता हे बरीक खरं, की मी फटकळ तोंडाची बाई आहे. जे मनांत येतं ते लागलीच बोलून मोकळी होते. पण म्हणून काय झालं? असल्या बायकांचे नवरे लगेच कांही संन्यास घेतात कां? मग ज्यांचे नवरे आग्यावेताळासारखे रागीट

असतात, त्यांच्या बायकांनी काय करायला हवं? त्यांनी काय विहिरीत उड्या टाकून जीव द्यायचा? मला तर वाटतं की मेल्याशिवाय कांही माझी सुटका व्हायची नाही." असं मोठ्याने बडबडत बालामणी आपली व्यथा त्या छोट्या मुलांना ऐकवत होती.

मग एक मोठा आवाज झाला. असं वाटलं की कुणीतरी आपलं डोकं फोडलंय. क्षणभर थांबून कालीपाद उघड्या खिडकीपाशी आला आणि म्हणूं लागला, "अग बाला, मी घरी परत आलोय. दार उघड." आणि तो जोरजोराने दरवाजा ठोठावूं लागला.

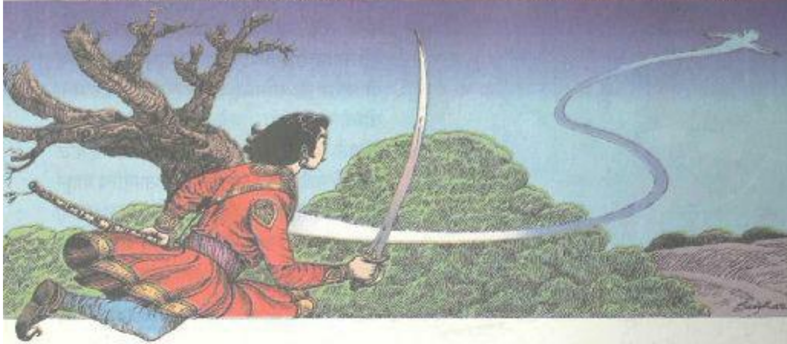
वेताळाने ही गोष्ट सांगून विचारले, "राजन्, शंकरला कोणतेही खास परिश्रम न घेता आपल्या पत्नीचा कर्कश व कठोर स्वभाव बदलण्यांत यश मिळाले, आणि त्याची समस्या दूर झाली. पण असं वाटतं की सहा वर्षे तपस्या करूनही कालीपादला आपल्या पत्नीचा स्वभाव बदलता आला नाही. असं कां झालं?

जेव्हां वैद्य एखाद्या रोगाची चिकित्सा करून त्याचा रोग दूर करूं शकतो, तेव्हां तसल्याच रोगाने जरी तो स्वतः ग्रस्त असला तरी तोच इलाज कां करूं शकत नाही? ही गोष्ट जरा चमत्कारिक नाही कां? माझ्या या शंकेचं उत्तर तुला माहीत असूनही जर तूं मौन पत्करलेस तर तुझ्या मस्तकाचे तुकडे तुकडे होतील."

विक्रमार्कानें त्याचा संदेह दूर करण्याच्या उद्देशाने म्हटले, "असं वाटतं की सुरवातीला संन्यासी कालीपादला आपल्या तपस्येवर तेवढा विश्वास नव्हता. पण जेव्हां त्याच्या लक्षांत आलं की त्याच्या वाणीमधें शक्ती आहे आणि त्याचा शंकरला चांगला उपयोग झाला, तेव्हां कालीपादला घरी परत जावेसे वाटूं लागले. त्याने विचार केला की त्याच्या इच्छा शक्तीचा त्याच्या पत्नीवरदेखील प्रभाव पडेल व ती एक चांगली पत्नी बनेल. पण तसे घडले नाही. त्याची बायको आपल्या मुलांना कजाग स्त्रिया आणि रागीट नवरे यांच्याबद्दल सांगत होती. कालीपादला वाटलं की त्यांत सचाई आहे. म्हणून त्याने दार वाजवून पत्नीला बोलावले. पत्नीच्या बाबतींत त्याचे कांही चालले नाही. कारण पत्नीच्या बाबतीत त्याची शक्ती उपयोगी पडली नाही. कारण तपस्येच्या शक्तीचा उपयोग स्वार्थी हेतूने करायची इच्छा त्याच्या मनांत उफाळली. अशा शक्तींचा उपयोग वास्तविक इतरांसाठीच व्हायला हवा असतो. त्यांतच परमार्थ आहे."

राजाचे मौनभंग करण्यांत वेताळ सफल झाला. तो प्रेतासहित अदृश्य झाला आणि पुन्हां झाडावर जाऊन बसला.

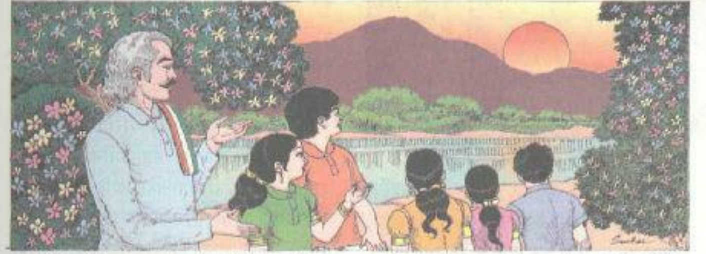
(आधार: गायत्रीदेवींची रचना)



भारत-गाथा

एका महान परंपरेची झलक -
युगायुगांतील सत्याचा शोध

२०. निसर्गातल्या पावित्र्याचा शोध



संदीप नि शामला खुषींत होते. त्यांच्या शहराजवळच्याच एका पर्यटनस्थळाजवळ, त्यांच्या आजोबांना, प्रा. देवनाथांना नेण्यांत ते यशस्वी झाले होते. ती जागा एका तलावाच्या कांठावर होती. तलावाशेजारीच एक हिरव्या वृक्षराजीने नटलेली एक छानशी टेकडी होती. मुलांच्याबरोबर त्यांचे मित्रही आले होते.

हवा अतिशय प्रसन्न होती. तलावाभोवतीची बरीच झाडें रंगीबेरंगी फुलांनी लगडलेली होती. संध्याकाळचा दमलेला सूर्य लौकरच अस्ताचलाला जाणार होता.

"किती पवित्र देखावा आहे हा!" सूर्यास्ताकडे पाहातपाहात शामला उद्गारली.

"तुझा शब्द अगदी समर्पक आहे पोरी" प्राध्यापक आनंदाने म्हणाले. "आपल्या परंपरेच्या वारशाचा एक महत्वाचा धागा म्हणजे आपल्या पूर्वजांनी निसर्गाचा पवित्र दृष्टीने विचार केलेला होता. ही प्रवृत्ती आपली सद्विवेकबुद्धी वाढवते. आणि या दृष्टीकोनांतूनच मुनींना हिमालय पवित्र वाटला. त्या बर्फाळ दुर्गम प्रदेशांत त्यांनी देवालयें बांधली, मठांची स्थापना केली. हिमालयाच्या उत्तुंग शिखरांपुढे ते नतमस्तक झाले व त्या शिखरांना त्यांनी आदराचे स्थान दिले. उदाहरणार्थ, कैलास पर्वत हे शिवाचे वसतीस्थान ठरले."

"आणि अशा पवित्र ठिकाणीं दर्शनाला येणाऱ्या निरपराध भक्तांवर खुनी माणसें हल्ला

भारताची ओळख

प्रश्नावली

सणावारांचे दिवस सुरुं झाले आहेत. कांही सणांचे धार्मिक महत्व असते, कांही सण सुगीचे असतात. तर कांहींना सामाजिक संदर्भ असतात. ह्या महिन्याची प्रश्नावली भारतीय सणांवर आधारित आहे. ते सण कोणते ते ओळखा पाहूं.

१. विष्णुच्या दशावतारांपैकी एक अवतार कुठल्या सणाशी संबंधित आहे?

२. १४ वर्षे वनवासांत राहून रावणवध केल्यानंतर राम अयोध्येस परत आले, ही घटना एका सणाशी जोडलेली आहे. हा सण कोणता? २००१ साली तो कोणत्या तारखेला येतो आहे?

४. मुलांच्या शिक्षणास या विवक्षित दिवशी सुरुवात होते. तो कोणता दिवस? बंगाली लोक बुद्धीच्या देवतेची आणखी एका वेगळ्या सणाच्या दिवशी पूजा करतात. तो सण कोणता?

४. बहीणभावांना कोणते दोन सण एकत्र आणतात?

५. पारसी लोक कुठल्या दिवशी त्यांच्या धर्मगुरुचा जन्मदिवस साजरा करतात?

६. मुसलमान आपल्या धर्मगुरुचा जन्मदिवस साजरा करतात जो एका वेगळ्या नांवाने प्रसिद्ध आहे. ते नांव कोणते?

७. 'अिस्टर' सणाचे महत्व काय?

८. 'बुद्ध पौर्णिमा' व 'वैशाखी पौर्णिमा' यांचे तिहेरी महत्व आहे. ते काय आहे?

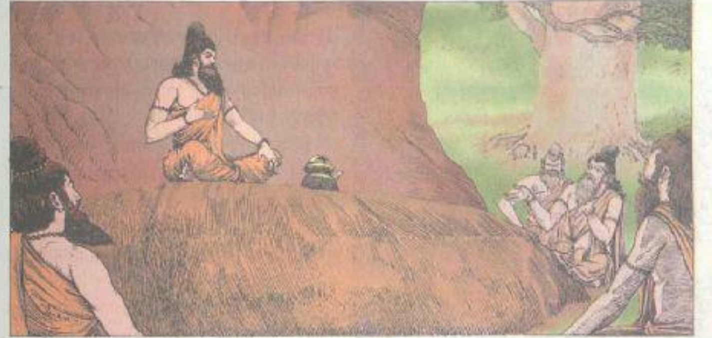
९. या सणाला तमिळनाड मधील बायका तांदूळ शिजवून तो पातेल्यामधून उतूं जाऊं देतात. हा सण कोणता?

१०. 'मकरसंक्रांत' हा सण दक्षिण भारतांतील एका देवळांत घडणाऱ्या असाधारण घटनेशी निगडित आहे. ते देऊळ व ती घटना कोणती?

(उत्तरें पुढील अंकी)

सप्टेंबर महिन्याच्या प्रश्नावलीची उत्तरें

१. नालंदा
२. रबिंद्रनाथ टागोर, १९०१मधे
३. कलाक्षेत्र, रुक्मिणीदेवी अरुंडेल.
४. १९८६
५. सिमला
६. पंडित मदनमोहन मालवीय
७. अलीगढ मुस्लिम युनिव्हर्सिटी
८. प्राथमिक शिक्षण किंवा नवी तालीम
९. मौलाना अबुल कलाम आझाद
१०. १८५७
११. १८३५ - लॉर्ड मॅकॉले
१२. डॉ. माल्कम आदिशेषय्या
१३. द्रोणाचार्य
१४. चेरुथुरुती मधील कलामंडलम्
१५. तक्षिला



देवी भागवत

सूत म्हणाला, "ब्रह्माच्या विनंतीवरुन योगनिद्रा तिथून निघून गेली व विष्णू ध्यानांतून जागे झाले. त्यांच्या या सांगण्यावर मुनींना एक गोष्ट समजली नाही. त्यांनी विचारले, "आम्ही ऐकलं होतं कीं ब्रम्हा, विष्णु, महेश्वर, हे सृष्टीच्या स्थितीचे कारक आहेत. आम्ही हे ही ऐकलं होतं कीं या तिघांमधे विष्णु सर्वोत्तम आहेत. असे विष्णू जेव्हां योगनिद्रेंत ध्यानस्थ असतात, तेव्हां त्यांच्या शक्ती व तेजस्वितेला काय होतं? त्यांच्यापेक्षां जास्त प्रभावी शक्ती आदिशक्तीला कुठून मिळाली? तुम्ही तर सांगत आहात कीं आदिशक्ती हे समस्त कारणांचं मूळ आहे. यातली खरी गोष्ट कोणती तेच आम्हाला कळेनासं झालं आहे!"

त्यावर सूताने असं सांगितलं:

"ऋषींनो, आपल्या प्रश्नाचं उत्तर लक्षपूर्वक ऐका. नारद व इतर महामुनींना देखील आदिशक्तीचा अपार प्रभाव ठाऊक नसल्याकारणाने, विष्णूलाच सारेजण सर्वशक्तीमान समजत होते. पण हा केवळ त्यांचा भ्रम होता. याप्रमाणें इतरांच्या बाबतीत ही त्यांच्यात मतभिन्नता होती. कांहीनी शंकराला भगवान मानले तर कांहीनी सूर्याला! कोणी अग्नीला सर्वश्रेष्ठ स्थान दिले तर कोणी चंद्रास भगवान मानले. अशा प्रकारे प्रत्येकांनी आपलीच मते बरोबर आहेत असे मानले. पण असे कोणीही मानले नाही कीं आदिशक्ती हीच खरी शक्ति आहे. ही शक्ती शिव, विष्णू, सूर्य, वायू, व अग्नींतही दृष्टीस पडते.

ह्या शक्तीमुळेंच विष्णू जेव्हां ध्यानांतून मोकळे झाले तेव्हां ब्रह्मदेवास पाहून विष्णूने विचारले, "बाळ, तपश्चर्या सोडून तूं इथे कां आलास? तुला कसली चिंता निर्माण झाली आहे?"

"आता मी तपश्चर्या कशी करुं शकणार? तुमच्या दोन्ही कानांतून मधु व कैटभ नांवाचे दोन राक्षस जन्मले आहेत आणि मला मारुन टाकण्याची धमकी देत आहेत. त्यांनी युद्धाची घोषणाही केली आहे." ब्रह्मदेवाने सांगितले.

"या लहानशा गोष्टीने तूं इतका घाबरलास?

२. मधु कैटभ का वध-शुक का जन्म



माझ्या हातून कित्येक मोठे मोठे राक्षस मारले गेले नाहीत कां?'' विष्णु असं म्हणत होता तोंच तिथें ते दोघे राक्षस आले आणि ब्रह्मदेवाला म्हणूं लागले. ''इथें लपलास होय? तुला शोधणें हे कांही कठीण काम आहे थोडेच? हा तुझं रक्षण करुं शकेल कां? अरे एकटाच कां नाही मरत? आपल्याबरोबर ह्यालाही कशाला घेऊन जातोस?''

विष्णुने ब्रह्मदेवाला आपल्या पाठोपाठ येण्याची खूण केली. नंतर तो राक्षसांना म्हणाला, ''जे तोंडाला येईल ते उन्मत्तपणें तुम्ही बोलत आहात. थांबा, आत्ताच तुम्हा दोघांचा समाचार घेतो.'' त्या दोघांशी युद्ध करण्यास विष्णु तयार झाला.

विष्णु आणि मधु या राक्षसाच्यामधे तुंबळ युद्ध सुरुं झाले. आकाशांतून देवी हे युद्ध पाहात होती. समुद्र खवळला होता. मधुला थकलेला पाहून कैटभ विष्णुबरोबर युद्ध करुं लागला. आता दोघेही राक्षस आपली सर्व शक्ति एकवटून विष्णूबरोबर निकराने लढूं लागले. तेव्हां विष्णूचे सामर्थ्य कमी पडूं लागले, व त्याला थकवा वाटूं लागला. काय करावे हे त्याला सुचेना. ह्या राक्षसांना कसे ठार करावे ते कांही त्याला कळेना. आता तर त्याला स्वरक्षणाचीच काळजी वाटूं लागली.

विष्णुला विचारांत पडलेला पाहून ते राक्षस म्हणाले, ''युद्ध करण्याची शक्ती नसेल तर आमचा दास हो.

आमच्या समोर वांकून आम्हाला नमस्कार कर. तूं जर असं केलं नाहीस तर प्रथम तुला मारून टाकूं व नंतर ब्रह्मदेवाला!''

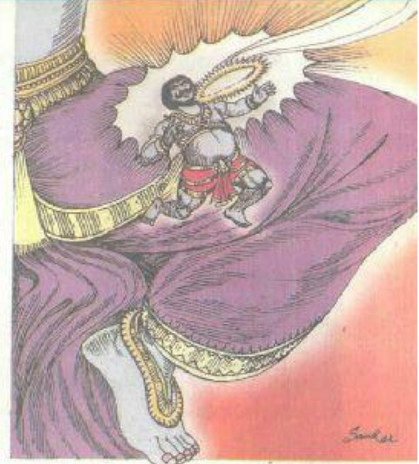
विष्णुने शांतपणे उत्तर दिले, ''थकलेल्याला, पळून जात असलेल्याला, घाबरलेल्याला, रणांगणात खाली पडलेल्याला मारणें, हा वीरांचा धर्म नाही. तुम्ही दोघेजण आहात व मी एकटाच आहे. थोडा वेळ थांबून मी पुन्हां तुमच्याशी युद्ध करीन. तुम्हाला दोघांना युद्ध धर्म म्हणने काय, ते ठाऊक नाही कां?''

''ठीक आहे. थोडा वेळ विश्राम कर. आम्हीही थांबून विश्रांति घेऊं.'' दोघा राक्षसांनी सांगितले. तेव्हां विष्णूने आपल्या अंतर्दृष्टीने जाणले कीं ह्या दोन्ही राक्षसांना अमरपदाचे वरदान मिळाले आहे. ह्यांच्याबरोबर युद्ध करण्यांत शक्ती खर्च करणें योग्य नाही. ह्यांना कसे ठार करता येईल याचा तो विचार करत होता. कारण वरदानामुळें त्यांना मरण आले नसते. मग यांना कशा रितीने मारता येईल?'' त्याला प्रश्न पडला होता. अखेर त्याला जगदंबेची आठवण आली. त्याने जगदंबेची प्रार्थना करुन म्हटले, ''माते, तुझ्या कृपेशिवाय मी त्या दोन राक्षसांना मारणे शक्य नाही. कदाचित तेच मला ठार करतील कारण तूच त्यांना वरदान दिले होतेस. आता ह्यांना कसे मारता येईल ते तूच मला सांग.'' विष्णूने मनांतल्या मनांत जगदंबेला विचारले.

विष्णु असा दीन झालेला पाहून देवीला हंसू आले. ती म्हणाली, ''राक्षसांना मी आपल्या मायेने झांकून टाकीन. तेव्हां त्यांच्यावर विजय मिळवता येईल.''

राक्षस विष्णुला म्हणूं लागले, ''अरे, आपला पराजय होईल म्हणून इतका कां घाबरतो आहेस? जय किंवा पराजय हे शूर वीराच्या जीवनांत स्वाभाविक आहेत. तुझ्या हाती कितीतरी राक्षस नाही कां हारले? विजय कांही नेहमीच मिळतो असं नाही.''

हे ऐकन विष्णू एकदम चिडला आणि त्यांना जोराने गुद्दे मारुं लागला. ते दोघे रक्तबंबाळ झाले आणि त्यांनी विष्णूच्या छातीवर आपली पूर्ण शक्ती पणाला लावून ठोसे मारले. अशा प्रकारें दोघांच्यात भयंकर असे मुष्टियुद्ध झाले. विष्णू अतिशय थकला होता. त्याने त्याच वेळेला आकाशांत असलेल्या देवीला पाहिले.



देवीने त्याच क्षणीं जणूं ते कामदेवाचे बाण असावेत, अशी मोहक मायादृष्टी राक्षसांच्यावर पसरली. झालं, राक्षस युद्धाचा विचार विसरले आणि मोहपाशांत अडकले. असा स्थितींत विष्णु त्यांना म्हणाला, ''मी कितीही राक्षसांशी सामना केलेला असला तरी तुमच्यासारखे युद्धकलेंत निपुण असलेले वीर आजपर्यंत पाहिलेले नव्हते. तुमचे युद्धकलेतले नैपुण्य पाहून मी फारच प्रसन्न झालो आहे. तुमची कोणतीही इच्छा असली तरी ती सांगा मी ती पूर्ण करीन.''

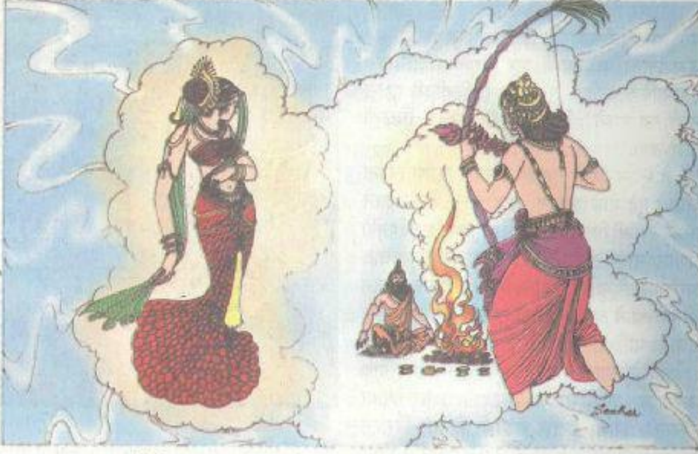
देवीच्या प्रभावामुळें राक्षस मायामोहांत पडले होते. विष्णुच्या या बोलण्यावर ते आणखीनच चेकाळले. त्यांनी उत्तर दिलं, ''तुझ्याकडे कांही मागणाऱ्यांतले आम्ही थोडेच आहोत? तुलाच कांही हवं असलं तर सांग. आम्ही तुझी इच्छा पूर्ण करुं.''

''मी मागीन ते द्याल तुम्ही मला? तर मग माझं युद्धकलेतलं नैपुण्य पाहून जर तुम्हाला आनंद झाला असेल, तर माझ्या हातानेच तुम्ही मरण स्वीकारा.'' विष्णुने मागणी केली.

विष्णुचे बोलणे ऐकून राक्षस स्तंभित झाले. नंतर नीट विचार करुन ते म्हणाले, ''आपला शब्द पाळण्याचे लक्षांत असेल तर ध्यानांत ठेवा तूही आम्हाला वर द्यायचे कबूल केले आहेस. आम्हाला तू अशा विशाल प्रदेशांत मार कीं जिथें अजिबात पाणीच नसेल. या अटीवर आम्ही तुझ्या हातून मरण्यास तयार आहोत.''

विष्णु यावर हंसला. त्याने आपली मांडी थोपटली व त्या मांडीचा आकार वाढवत तो म्हणाला, ''राक्षसांनो, या पुढे!''

राक्षसांनी आपले शरीर विष्णूच्या मांडीपेक्षांही मोठे केले. राक्षस आपल्या शरीराचा आकार वाढवीत गेले तर विष्णू आपली मांडीमोठी करीत होता. पाहातापाहाता विष्णुच्या मांडया राक्षसांच्या शरीरापेक्षां मोठ्या होत गेल्या. तेव्हां विष्णुने आपल्या चक्राचे स्मरण केले व त्याने राक्षसांचा वध केला. त्यांची मस्तकें पाण्यांत पडली व तिथें एक टेकडी उत्पन्न झाली. तेव्हांपासून जमिनीला मेदिनी म्हणूं लागले.



व्यासांची तपस्या

सूताने सांगितलेल्या साऱ्या कथा ऐकल्यानंतर मुनींनी त्याला सांगितले, "तुमच्याकडून आम्हाला कितीतरी गोष्टी ऐकायला मिळाल्या व समजल्या. परंतु पुत्रप्राप्तीसाठी तपस्या करण्यास जेव्हां व्यास निघाला, त्याची कथा तुम्ही अद्याप सांगितली नाहीत."

सूताने व्यासाच्या तपस्येच्याबद्दल मुनींना खालील कथा सांगितली. "नारदाने सांगितलेल्या मंत्राचा जप करीत स्वर्णगिरीवरच्या कर्णिकार वनांत व्यासाने तपस्येला प्रारंभ केला. आपली संपूर्ण शक्ती एकवटून जेव्हां ते तपस्या करूं लागले, तेव्हां भूमी व आकाश कांपायला लागले. ते घाबरून देवीदेवतांना घेऊन शिवाच्याकडे गेले आणि त्यांनी त्याला विनंती केली, "व्यास तीव्र रूपाच्या तपस्येंत मग्न आहेत. आम्हा लोकांच्यावर बहुतेक मोठे संकट येऊन पडणार आहे असं वाटतं. आपण आमचे रक्षण करा."

"तपस्व्यांचे अनहित कधी करूं नये. कारण ते कधीही दुसऱ्याचे अनहित करीत नाहीत. व्यास पुत्रप्राप्तीसाठी तपस्या करीत, माझे स्मरण करीत आहेत." शिवाने देवतांना समजावले आणि व्यासांच्या समोर शिवाने दर्शन दिले. व्यासांची इच्छा पूर्ण झाली, व ते आश्रमांत परत गेले.

त्यांनी अग्नी प्रज्वलित केला व नंतर विचारले, "अशी कुणी स्त्री आहे कां जी या अग्नीसारखा तेजस्वी पुत्र देऊं शकेल?" कांहीही असो, स्त्री एक अडथळाच असते, असा विचार त्यांच्या मनांत आला तेव्हां त्यांना आकाशांत घृताची अप्सरा दिसली. तिच्याजवळच उभा असलेला कामदेवही त्यांनी पाहिला. व्यासांच्यावर कामदेवाचा प्रभाव पडला होता. ते स्वतःशीच म्हणूं लागले, "ही तर मला धोका देण्यासच आली असावी. हिच्याबरोबर जर मी सुखाने जीवन जगायला सुरवात केली तर यामुळें काय नष्ट होईल? हिला जर मी माझी पत्नी

बनवली तर इतर मुनी मला हंसतील कां? ही सुंदर अप्सरा मला आपला मानून मला सुखी करेल कां? कीं ही माझा पुरुरवा करील? उर्वशीसारखी मला सोडून जाईल आणि विरहवेदनेने तळमळत ठेवेल?"

घृताची अप्सरेला पण व्यास आपल्याला शापबीप देतील याची भिती वाटत होतीच. तिने पोपटाचे रुप धारण केले आणि ती उडून गेली. अरणीच्या घर्षणाने व्यास अग्नी प्रज्वलित करीत असताना शुकाचा जन्म झाला. त्याला पाहून व्यास एकदम उद्गारले. "काय चमत्कार आहे! हा सारा शिवाचा महिमा असावा." व्यास त्या पुत्राला घेऊन गंगा नदीवर गेले. त्यांनी त्या पुत्रास स्नान घातले व सर्व आवश्यक संस्कार पुरे केले. त्यावेळेस आकाशांत देवांनी दुंदुभि वाजवल्या, व पृथ्वीवर पुष्पवृष्टी केली. नारद वगैरे मुनींनी गायन केले. रंभा आदि अप्सरांनी नृत्य केले.

घृताची अप्सरा या पोपटाचे रुप धारण करणाऱ्या स्त्रीच्यामुळें पुत्र जन्मला, म्हणून व्यासाच्या पुत्राचे नांव शुक पडले. बालक हळूं हळूं वाढत गेला. शुकाच्यासाठी आकाशाने मृगाजिन, दंड व कमंडलू खाली टाकले. व्यासांनी आपल्या पुत्रास यज्ञोपवीत दिले, संस्कार केले, व बृहस्पतीकडून वेदाभ्यास करवला.

विद्याभ्यास पूर्ण झाल्यावर शुक आपल्या पित्याकडे आला. अध्ययन पूर्ण करुन आलेला आपला पुत्र पाहून व्यास संतुष्ट झाले. शुकाचा विवाह करावा असे त्यांच्या मनांत आले. परंतु शुकाने या विचाराला संमती दिली नाही. उलट आपल्या पित्याकडून वैराग्य तत्वाचा उपदेश मिळावा अशी इच्छा व्यक्त केली.

व्यासांनी शुकाला उपदेश केला, "मनाला ताब्यांत ठेवताना ते शुद्ध व पवित्र ठेवणे हाच मुक्तीचा (मोक्षाचा) मार्ग आहे. मुक्ती प्राप्त होण्यासाठी दुसरा कोणताही मार्ग शोधण्याची आवश्यकता नाही. न्यायाने धन मिळविणें, खोटे न बोलणें, शरीर व मन शुद्ध व पवित्र ठेवणें, अतिथींचा आदर करणें, योग्य प्रमाणांत दान देत राहाणें, ही गृहस्थाची कर्तव्ये आहेत. यांचे पालन करणाराला मुक्ती प्राप्त होते. म्हणून वसिष्ठासारख्या महर्षींनी गृहस्थाश्रम स्वीकारला. तू देखील चांगली कन्या पाहून विवाह करावास व आपल्या पितृ-देवतांना संतुष्ट करावेस."

इतके समजावून सांगितल्यावर देखील शुकाचे मन वैराग्य तत्वांतच गुंतले होते. हे लक्षांत आल्यावर व्यासांनी पुन्हां त्याला सांगितले, "पुत्रा, मी फार पूर्वी देवी भागवत या ग्रंथाची रचना केली होती. त्यामुळें मुक्तीचा मार्ग समजतो. तो ग्रंथ तू वाच आणि ज्ञानी हो." आणि ते त्या ग्रंथाविषयी पुढें सांगू लागले.

क्रमशः

